

Déu no juga als daus

Per Tots Sants es va celebrar a Figueres, capital de Dalí, una cimera d'erudits que constitueixen l'avantguarda del coneixement científic. L'objectiu de l'encontre era debatre el polèmic tema «Determinisme i llibertat».

Carles Ruiz i Montse Majench

No va ser per atzar que aquest encontre entre ciència i cultura tingués lloc sota la màgica cúpula del Teatre-Museu Dalí. L'organitzador de l'acte, un inquiet professor de la Facultat de Física de la Universitat de Barcelona, Jorge Wagensberg, va anar a veure Dalí abans de l'estiu i li va exposar el projecte. «Davant de la idea es va mostrar molt excitat. Per les notícies que tinc ara —diu Wagensberg— sé que Dalí ha seguit minut a minut el debat amb molta il·lusió».

El Diví era a menys de cent metres de la sala on, asseguts en dues-cents cadires de diferents estils i èpoques, els participants escoltaven les diverses ponències. Un circuit tancat de televisió va fer possible que Salvador Dalí, a Torre Galatea, del llit estant, mantingués un estret contacte amb tot el que succeïa. Fins i tot, es va fer present per a complimentar els hostes. Un Dalí envellit, que s'alimenta mitjançant una sonda permanent, aparegué al monitor de TV de la sala: «Gràcies a René Thom i a mi mateix, Heràclit l'Obscur és cada cop menys obscur per a mi».

Dalí, que sempre ha manifestat el seu interès per la ciència —va conèixer Freud, Heisenberg, etc—, va rebre Jorge Wagensberg amb una pregunta que només formulen els científics: «¿Quins són els teus darrers resultats?».

De Nova York a Figueres

«Déu, no el convenç massa jugar-s'ho tot als daus», va dir Einstein l'any 1958 en una reunió organitzada pel New York Institute of Philosophy. En aquella ocasió els científics van sospesar les conseqüències que la revolució de la mecànica quàntica havia produït en el determinisme mecanicista. La mecànica quàntica, als anys vint, introduí el concepte de probabilitat en la descripció de la naturalesa, demostrant la impossibilitat d'una previsió, amb absoluta certesa, dels esdeveniments. Des d'aquell moment, l'atzar ha estat, per a uns, un producte de la nostra ignorància i, per a d'altres, un dret intrínsec de la naturalesa.

«Fins ara no s'havia plantejat de fer un encontre que reprengués la discussió, i durant tots aquests anys hi ha hagut més ciència que en els dos-cents anys anteriors. O sigui que calia

DOMÈNEC UMBERT

tornar a discutir el tema —afirmava Wagensberg—. Per això s'ha fet, i s'ha fet convidant els protagonistes d'aquest viatge científic. «Aquí hi ha hagut l'avantguarda de la ciència dels darrers anys». La diferència entre l'encontre de Nova York i el de Figueres és que, a més dels científics, hi ha participat gent d'altres camps del coneixement. «Espontàniament, no es dona el diàleg entre ciència i cultura. Aquesta és una de les raons que ens van portar a forçar el diàleg aquí. Hi ha hagut moments en la història en els quals aquesta interacció era natural i fecunda, com a l'antiga Grècia, al Renaixement italià, o a Viena als anys vint. Ara hi ha un distanciament patètic, el científic és una perso-

DOMÈNEC UMBERT

DOMÈNEC UMBERT

D'esquerra a dreta, Gunter Ludwig i Peter T. Landsberg. En l'altra foto, Eury Scahtman.

DOMENECH UMBERT

DOMENECH UMBERT

Vista d'una de les intervencions. Dalt, el premi Nobel de Química Ilya Prigogine. Baix, l'ecòleg Ramon Margalef.

na que es va especialitzant cada vegada més, que cada vegada sap més coses, però d'un domini menor, i el filòsof, en canvi, cada vegada sap menys, però de més coses: parlen de cinema, parlen de tot...», diu Jorge Wagensberg.

Les peces del dòmino

Un doble blanc de gran dimensions —el joc com a expressió de l'atzar— va ser la tribuna des de la qual els ponents van presentar les seves teories. Peter T. Landsberg, un berlinès que ha investigat quasi totes les branques de la Física, sobretot la termodinàmica, parlà de «La recerca de la certesa en un univers probabilístic». Per a

ell, «la probabilitat i la incertesa existeixen, perquè l'exactitud, tant d'observació com de càlcul, no és possible»; així definia la seva posició intermèdia entre el determinisme i l'indeterminisme. El que no era previsible era trobar el professor Landsberg divertint-se en un *pub* de Figueres a les dues de la matinada: «humà, massa humà».

Gunter Ludwig reafirmà la seva posició determinista, dient que «en física no és important el que sé, sinó el que faig, el que puc fer. De fet, els astronautes d'avui dia volen via Newton». En acabar la seva conferència, es suscità una polèmica per la darrera frase que va pronunciar: «La pau és un do, no una conquesta». El profes-

sor Ludwig va haver de matisar-la: «La pau és un obsequi. La física pot construir un pont, però la ciència i els científics no són capaços de construir la pau. Almenys, hem de comportar-nos per no aconseguir el contrari».

L'únic científic del país present a l'encontre va ser Ramon Margalef, catedràtic de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona. Les seves investigacions en el camp de la biologia marina i de la biologia teòrica han estat reconegudes amb els premis Huntman (1981) i Ramón y Cajal (1984). Per a ell, la discussió determinisme-indeterminisme és un artefacte cultural. «No m'ha tret mai la son». Però el professor Margalef es decantà per l'indeterminisme: «Trobo acceptable la idea de l'univers obert. Una part del sistema no pot entendre el sistema total sense deixar-hi residus».

Every Schatzman, ex-militant del PC francès i pare de l'astrofísica del seu país, va fer palès el seu determinisme en el títol de la seva exposició: «Universalitat de les lleis de la naturalesa i la cosmologia». Schatzman —que creu en la vida extraterrestre, però no en Déu— opina que «l'eina del coneixement pot dirigir la societat cap a una direcció o una altra. El coneixement científic pot oferir un model de societat».

Potser les figures que despertaren més expectació van ser René Thom —Medalla Fields el 1968, el cobejat Nobel dels matemàtics— i Ilya Prigogine —Premi Nobel de Química el 1977—. Per a Thom, autor de la coneguda Teoria de les Catàstrofes, «renunciar al determinisme és renunciar a l'intel·ligibilitat. Trobo que és un preu molt car». Salvador Dalí, en un manifest que fou llegit durant la inauguració de l'encontre, assenyala: «No es pot pas trobar una noció més estètica que la darrera Teoria de les Catàstrofes de René Thom, que s'aplica tant a la geometria del melic parabòlic com a la deriva dels continents. La Teoria de René Thom ha encantat tots els meus àtoms des que vaig començar a conèixer-la». Ilya Prigogine, en canvi, afirmà que «la ciència ha de donar una visió més múltiple de la realitat, en comptes d'una visió tan lineal».

L'objectiu de l'encontre «Determinisme i llibertat» no es va assolir. Els humanistes, tret de ben poques excepcions, no van badar boca. Tot va quedar en un «tête à tête» entre científics, amb llenguatge hermètic. «La paciència és la mare de la ciència». □